

Södertörns högskola | Institutionen för utbildningsvetenskap
Examensarbete 15 hp | Utbildningsvetenskap avancerad nivå |
Höstterminen 2011

Vad förmedlar en förskolas barnböcker ur ett genusperspektiv?

– En kvantitativ studie av 136 barnböcker

Av: Veronika Landgraff
Handledare: Anna Adeniji

Abstract

Title: What does a preschools children's books mediate from a gender perspective? – A quantitative study of 136 children's books.

Author: Veronika Landgraff

Tutor: Anna Adeniji

Period: Autumn 2011

The purpose of this study is to investigate how male and female is produced in the literary children's literature that is found in a Municipal preschool. My issues are the following:

- Which sex dominates as a main character in the preschools literary books?
- What type of properties is attributed to the characters?
- What type of clothes is portrayed on the books characters?

I performed a quantitative study of 136 children's books. I used Maria Nikolajevs perceptions of stereotypical male and female properties to analyze my empirical data. My conclusions are that male characters dominates as main characters, most of the male characters in the children's books presents stereotypical male properties while the female characters statistics presents almost equal results regarding gender-neutral properties, gender-stereotypical properties and stereotypical male properties and that both gender-stereotypical and gender-neutral clothes appears in the books.

Keywords: Gender, picture books, children's books, pre-school

Nyckelord: Genus, bilderbok, barnbok, förskola

Förord

Jag vill inledningsvis tacka min underbara familj som alltid finns där för mig. Pappa, tack för att du alltid tror på mig. Till och med när jag tvivlar på mig själv. Tack mamma, för att du under processens gång låtit din lägenhet blivit belamrad av nästan en miljard böcker, post it lappar, anteckningar, min dator och så vidare. Men framförallt för att du alltid stöttar mig. Tack lillebror för att du finns och ett speciellt tack till dig Jakob Sterzenbach som stöttat mig, bollat tankar och idéer och pushat mig under arbetets gång. Utan dig hade nog inte det här arbetet varit möjligt. Tack för att ni alltid finns där och älskar mig obeskrivligt. Ni är bäst och jag älskar er oändligt!

Jag vill även ge ett stort tack till min handledare Anna Adeniji som varit till stor hjälp när det kommer till att utveckla mitt examensarbete. Jag vill även tacka förskolan som innehar de böcker min studie bygger på. Stort tack för att ni tillåtit mig ta den tiden jag behövt för att gå igenom alla era 136 böcker, att jag fick vara hos er och låna hem böcker när det behövdes. Slutligen vill jag tacka min vän Jacqueline Loxén som peppat mig under de här veckorna och som otaliga gånger sagt att hon vet att jag klarar det.

Stockholm, november 2011

Veronika Landgraff

Innehåll

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Förskolan.....	5
2. Teoretisk ram.....	6
2.1 Maria Nikolajevas abstrakta schema för ”manlighet” och ”kvinnlighet”	6
2.2 Genus som en social konstruktion	7
3. Tidigare forskning	8
3.1 Uppsatser som undersökt liknande områden och vad dessa konstaterat.....	8
3.2 Hur barn påverkas av de förväntningar som ställs utifrån könstillhörighet.....	9
4. Metod	11
4.1 Val av metod	11
4.2 Urval	12
4.3 Tillvägagångssätt	12
4.4 Metoddiskussion	14
5. Resultatredovisning och analys	14
5.1 Inledning till analys och diskussion	14
5.2 Huvudkaraktärens betydelse	15
5.2.1 Resultatredovisning: Huvudkaraktär	15
5.2.2 Analys: Huvudkaraktär.....	16
5.3 Egenskapernas betydelse.....	17
5.3.1 Resultatredovisning – Egenskaper.....	18
5.3.2 Analys – Egenskaper	20
5.4 Kläders betydelse	26
5.4.1 Resultatredovisning - kläder	26
5.4.2 Analys - Kläder.....	27
5.5 Ytterligare tankar	29
6. Diskussion	30
7. Slutsats och sammanfattning.....	31
Referenser:	33

1. Inledning

Sagoboken kan förmedla olika saker om människor (Granberg 1996, s. 47), därför är det som pedagog viktigt att veta vad förskolans böcker förmedlar om manligt och kvinnligt till barnen. Men att avstå från material skapat av tillverkare för att intressera ett visst kön kan vara svårt på grund av att man då motsätter sig synsätt och åsikter som finns i samhället och brukas av marknadsaktörer. Kan man uppnå könsneutralitet i ett samhälle där produktuppdelningen mellan kvinnligt och manligt enligt marknadsföring endast blir tydligare är en fråga som ofta kan ställas i inledningen av ett stort antal arbeten med jämställdhet (Eidevald 2011, s.34). Att motverka traditionella könsmonster och könsroller samt att sträva efter könsneutralitet är dock en del av förskolans uppdrag enligt förskolans läroplan som bland annat skriver följande:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan ska motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. (Lpfö 98, reviderad 2010, s.5)

Trots föregående citat visar statliga utredningar och forskning att institutioner som skolor och förskolor ofta förstärker traditionella könsroller istället för att motverka dem (Eidevald 2011, s.51). Det är därför viktigt att undersöka hur traditionella könsroller motverkas eller främjas ur alla aspekter i en förskola, för att då kunna erhålla en bild av hur detta uppdrag följs eller inte. Enligt en undersökning som beskrivs i Kårelands bok framkommer det att manliga huvudkaraktärer dominerar i barnböcker. Nästan 50 böcker som analyserats har en manlig huvudkaraktär medan endast drygt 20 böcker har en kvinnlig (Kåreland 2005, s.122). Det är alltså ungefär dubbelt så många manliga huvudkaraktärer i de barnböcker som studerats. Det ledde mig till frågan, motsvarar denna siffra vad förskolans böcker förmedlar?

Jag valde därför inriktningen genusstrukturer i barnböcker med fokus på huvudkaraktärer, egenskaper och kläder. När jag letade efter uppsatser som behandlar liknande ämnen insåg jag att mitt undersökningsområde var långt ifrån ett originellt. Flertalet studier har behandlat genusstrukturer i barnböcker. Dock har jag endast funnit uppsatser som gör en kvalitativ analys av ett mindre antal böcker. Denna studie kommer därför handla om **samtliga** skönlitterära barnböcker som återfinns på tre storbarnsavdelningar på en förskola i Stockholm och vad de förmedlar ur ett genusperspektiv. Med barnböcker menar jag de böcker som riktar

sig till barn. Av de böcker som jag har analyserat är det oftast bilderböcker med relativt lite text. Så, följer förskolans barnböcker läroplanen och bryter stereotypa könsroller och könsmönster? Hur förmedlas egentligen kvinnligt och manligt? Och vad förmedlar förskolan till barnen genom barnböcker ur ett genusperspektiv?

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med detta arbete är att undersöka hur manligt och kvinnligt framställs i den skönlitterära barnlitteraturen som återfinns på en kommunal förskola. Genom en kvantitativ ansats kommer jag undersöka huvudkaraktärsfördelningen, tillskrivna egenskaper och vilka kläder som förekommer.

Min övergripande frågeställning är huruvida böckerna ifrågasätter traditionella könsroller och könsmönster. På vilket sätt gör de det/gör de det inte?

För att få reda på det använder jag mig av följande frågor:

- Vilket kön dominerar som huvudkaraktär i förskolans skönlitterära böcker?
- Vilken typ av egenskaper tillskrivs karaktärerna?
- Vilken typ av kläder porträtteras på karaktärerna i böckerna?

1.2 Förskolan

Förskolan, vars barnböcker utgör material till mitt arbete är en kommunal förskola i Stockholms ytterstadsområde. Förskolan består av fem hemvister med totalt 74 inskrivna barn och 16 arbetande pedagoger. Tre av hemvisterna är till för de äldsta barnen vilka är 3-5 år gamla och på de andra två hemvisterna går barn i åldrarna 1-3 år. Det är barnböckerna som återfinns på de tre hemvisterna för de äldre barnen som har utgjort mitt empiriska material. De tre hemvisterna har 44 inskrivna barn och 10 arbetande pedagoger, dock arbetar inte alla pedagoger heltid. Pedagogernas utbildningar varierar. Sex pedagoger är utbildade barnskötare varav en läser till förskollärare, tre är utbildade förskollärare och en har gymnasieläroarbetsutbildning i grunden men är anställd som förskollärare.

2. Teoretisk ram

Jag ska i denna del beskriva vilken teoretisk ram som ligger till grund för denna studie.

2.1 Maria Nikolajevas abstrakta schema för ”manlighet” och ”kvinnlighet”.

En viktig del i denna studie är Maria Nikolajevas abstrakta schema över typiskt manliga och kvinnliga egenskaper. Hon menar att flickor och pojkar tillskrivs vissa egenskaper utifrån deras könstillhörighet och har sammanställt exempel på sådana egenskaper i ett schema som jag kommer att presentera lite längre ned. Det återfinns flera liknande scheman av andra författare men hennes innehar fokus i analysdelen av egenskaper i detta arbete och andras uppfattningar om den rådande normen för egenskaper fungerar som ett komplement.

När jag studerade de tillskrivna egenskaper karaktärerna i barnböckerna hade utgick jag alltså framförallt ifrån Nikolajevas abstrakta schema för ”manlighet” och ”kvinnlighet” för att få en förståelse för vilka böcker som anses stereotypa och vilka böcker som utmanar den rådande normen över kvinnligt och manligt.

Schemat ser ut som följande:

Män/pojkar	Kvinnor/flickor
Starka	Vackra
Våldsamma	Aggressionshämmande
Känslokalla, hårda	Emotionella, milda
Aggressiva	Lydiga
Tävlande	Självpoffrande
Rovgiriga	Omtänksamma, omsorgsfulla
Skyddande	Sårbara
Självständiga	Beroende
Aktiva	Passiva
Analyserande	Syntetiserande
Tänker kvantitativt	Tänker kvalitativt
Rationella	Intuitiva

(Nikolajeva 2004, s.129)

Maria Nikolajeva tillskriver även flickor och pojkar andra egenskaper än dessa ovanstående. Bland annat skriver hon att flickor ofta ses som snälla och duktiga sett ur de rådande normerna medan pojkar ofta tillskrivs egenskaper som busiga och äventyrliga (Nikolajeva 2004, s. 129-133).

Maria Nikolajevas abstrakta schema över kvinnligt och manligt är alltså ett slags ursprungsschema. Utöver detta behandlas andra egenskaper som inte framkommer i schemat utifrån andra författares konstateranden över kvinnligt och manligt.

Jag stället mig dock lite frågande till detta schema. Är det verkligen så att uppfattningarna om manligt och kvinnligt alltid utgår från motsatser? Är skyddande en egenskap som är kopplad till män så tillskriver vi kvinnorna egenskapen sårbar, är det så det brukar vara? Varför återfinns inte egenskaper som inte är kopplade till varandra i schemat? Jag anser dock, trots min undran, att detta är ett schema som är bra att utgå ifrån. Det gör det bara extra tydligt hur olikt (eller likt) flickor och pojkar framställs i mitt urval av barnböcker.

2.2 Genus som en social konstruktion

Begreppet genus har sin motsvarighet i engelskans *gender* (Mark 2007, s. 38). Med begreppet menas det sociala och kulturella könet. Svenskan hade tidigare bara ett begrepp för kön där engelskan hade både ”sex” och ”gender”. Genus är alltså motsvarigheten till gender och genus innebär enligt Helena Josefsson att man ”görs till sitt kön” (Josefsson 2005, s. 12). Begreppet genus använder man för att urskilja och förstå de kulturella och sociala faktorerna som gör så att flickor/kvinnor och pojkar/män förväntas att vara på vissa sätt (Josefsson 2005 s. 5).

Jag utgår i min studie från att genus är en *social konstruktion*. I detta synsätt anser man att vi biologiskt föds med ett kön men att genus konstrueras i sociala sammanhang. Man skulle kunna benämna genus som ett socialt kön, eller med andra ord kvinnligt och manligt. I detta antagande kommer sociala konsekvenser från genus och inte från själva könet. Genom detta antagande studerar forskare hur uppfattningar om vad som är manligt och kvinnligt påverkar människors beteende gentemot varandra samt vilka förväntningar människor har på varandra och även konsekvenser förväntningarna skapar eller får (Eidevald 2011).

Det är även viktigt vad förskolan förmedlar till barnen sett från ett genusperspektiv. Bland annat återfinns det på sidan fyra i läroplanen för förskolan att förskolans uppdrag är att förmedla att alla människor är lika värda och att det skall vara en jämställdhet mellan könen (Lpfö 98, reviderad 2010, s.4).

Vi återfinner även att:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan ska motverka traditionella könsroller och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller (Lpfö 98 reviderad 2010, s.5).

Man kan alltså se att förskolan inte skall främja det socialt konstruerade könet utan istället motverka de uppfattningar som finns gällande manligt och kvinnligt. Vi skall nu gå vidare till nästa kapitel som handlar om tidigare forskning.

3. Tidigare forskning

Jag ska i följande avsnitt skriva om vad andra författare har kommit fram till när det kommer till genus i barnböcker och hur barn påverkas av dels barnböcker i sig men även de föreställningar som finns på dem. Jag kommer göra detta genom två underrubriker. Den första underrubriken behandlar tidigare uppsatser som undersökt ett liknande område som det jag undersöker, alltså genusstrukturer i barnböcker. Den andra underrubriken behandlar förskolans förmedlande av genusstrukturer och hur barn påverkas av de förväntningar som ställs utifrån könstillhörighet.

3.1 Uppsatser som undersökt liknande områden och vad dessa konstaterat.

Jag ska nu skriva om tre olika uppsatser där författarna studerat barnböcker ur ett genusperspektiv och vad författarna till dessa kommit fram till i deras undersökningar.

Elin Bodén och Sofie Hammer har gjort ett examensarbete där de gör en kvalitativ undersökning av åtta barnböcker som de valt utifrån fyra olika avdelningar som återfanns på

två förskolor ur ett genusperspektiv. Författarna menar att barnlitteratur kan vara såväl könsstereotyp som utmanande och resultatet av undersökningen visar att böckerna till stora delar varit könsstereotypa men att några böcker bryter normerna som finns om hur flickor och pojkar förväntas vara (Bodén & Hammer 2008).

Matilda Olsson har i sin studie ”Pojkar kan också tycka om rosa – om barnböckers förmedlande av genus och barns uppfattningar om pojkar och flickor” gjort en undersökning av ett antal barnböcker ur ett genusperspektiv för att sedan jämföra det med barns uppfattningar om respektive kön. Olsson kommer genom sin undersökning fram till att pojkar dominerar som huvudkaraktär i de undersökta barnböckerna och tillskrivs oftare egenskapen aktiv medan flickor oftare framställs som passiva (Olsson 2009).

Malika Ahmed har analyserat sju barnböcker för att fastställa genusstrukturer. I framställningen av böckerna förmedlas barnens egenskaper utifrån rådande normer över kvinnligt och manligt. Flickorna tillskrivs egenskaper som snälla, hjälpsamma, känsliga, duktiga och så vidare i sex utav sju böcker medan pojkarna är tuffa, modiga, busiga, självsäkra och så vidare i alla sju böcker. Hon skriver även att pojkarna ofta får det så kallade sista ordet i diskussioner med flickor. Slutligen skriver hon även att flickor och pojkar motiveras till olika saker genom färger, leksaker, kläder och yrken i böckerna (Ahmed 2011).

3.2 Hur barn påverkas av de förväntningar som ställs utifrån könstillhörighet.

Undersökningar visar att barn är medvetna om kön så tidigt som vid två år och en undersökning visar hur barn i 7-årsåldern delar in egenskaper och dylikt i kvinnligt och manligt. Barnen i undersökningen kopplade snällhet till det feminina könet och det manliga könet kopplades ihop med bråkighet, då framförallt av flickor. Vidare kopplade barnen ihop egenskaper som omsorg till det feminina könet och det maskulina könet refererades mer till att ägna sig åt sig själv. Överlag tillskrevs både kvinnor/flickor och män/pojkar könsstereotypa egenskaper. Flickorna i undersökningen var mer villiga att träda in i den rådande normen över manlighet medan pojkarna var mer motvilliga att träda in i den rådande normen över kvinnlighet (Kåreland 2005, s. 71-74).

Barn lär sig alltså tidigt att förknippa vissa ord eller egenskaper med ett visst kön samtidigt som flickor och pojkar tränas in i olika roller i förskolan. Medan pojkar ofta förses med aktiviteter som exempelvis tränar självhävdelse förses flickor med aktiviteter som tränar osjälvständighet och försiktighet (Rithander 1991, s. 26). På senare tid har det däremot inträffat en förändring i pojkars och flickors beteende i förskolan och skolan. På 90-talet hade framförallt flickors ageranden förändrats mot de undersökningar som gjorts på 70- och 80-talet. Flickor har fått större tro till sig själva och provar och överskrider traditionella handlingsmönster mot tidigare då pojkarna i större utsträckning tog mer plats (Kåreland 2005, s. 64-65). Men trots det visar många undersökningar på att flickor och pojkars beteende är olika, att deras kön ger dem olika möjligheter och tillåter dem att utveckla olika egenskaper (Kåreland 2005, s. 65-66).

En annan undersökning som intresserar mig är en undersökning som Kajsa Wahlström presenterar i boken *"flickor, pojkar och pedagoger"*. Där har en grupp vuxna fått skriva sina uppfattningar om flickor och pojkar. Uppfattningarna var väldigt könsstereotypa. Bland annat kunde man finna följande exempel:

Flickor i sandlådan bakar kakor som de spar och vi får smaka på

Pojkar bygger bomber och granater som de hoppar på

Flickor – lugna, snälla, hjälpsamma

Pojkar – stör, bråkar, slåss och tar. (Wahlström 2003, s. 3)

Wahlström menar där att det som man förväntar sig ofta skiljer sig från verkligheten och undrar om ovanstående påståenden egentligen stämmer in på hur flickor och pojkar är generellt eller om pedagogernas förväntningar påverkat deras uppfattningar om hur pojkar och flickor egentligen är (Wahlström 2003, s. 3).

Redan på BB bemöts många barn utifrån deras könstillhörighet, många flickor och pojkar bemöts alltså på olika sätt. Detta gäller även senare och undersökningar visar att bemötandet mot ett och samma barn varierar utifrån bemötarens förväntningar om barnets könstillhörighet. Wahlström skriver även att förväntningarna utifrån könstillhörighet påverkar barnen genom sagor och ger ett tydligt exempel genom att ta upp sagan om Kalle kanin, Igor igelkott, Nicklas Nyfiken, Kurt katt och Lisa där alla tillskrivs vara starka förutom Lisa. Hon

menar dock inte på att sagor som denna är ett problem i sig, utan problemet uppstår när sagor som denna dominerar (Wahlström 2003, s. 18-25). Hon skriver även att manliga huvudkaraktärer dominerar och att det inte återfinns lika många böcker med kvinnliga huvudkaraktärer. Hon ställer sig frågan varför pojkar inte kan få identifiera sig med en huvudrollsinnehavare som är av feminint kön medan flickorna har ett stort urval av manliga huvudkaraktärer att identifiera sig med (Wahlström 2003, s. 26-27).

4. Metod

Jag kommer i det fjärde och tillika följande avsnitt behandla frågor kring metod. Jag kommer bland annat skriva om mitt val av metod och hur jag gått tillväga för att samla in mitt empiriska material. Det här avsnittet är uppdelat i tre underrubriker, nämligen – *Val av metod, urval och tillvägagångssätt.*

4.1 Val av metod

Jag ska i detta arbete analysera den skönlitterära litteratur som återfinns för 3-5 åriga barn på en kommunal förskola i Stockholm ur ett genusperspektiv för att på detta sätt få övergripande kunskap om vad barnböckerna egentligen innehåller. Detta kommer jag göra genom att använda mig av en kvantitativ text- och bildanalys för att kunna behandla *alla* 136 böcker som de äldre barnen på denna förskola har tillgång till. När man använder sig av en kvantitativ metod gör man det genom att samla in ett stort antal fakta, i mitt fall barnböcker, för att sedan ha som syfte att finna ett mönster (Stukat 2005, s.31). Jag valde således den kvantitativa varianten då jag ville få en överblick av vad hela förskolans bok utbud förmedlade istället för att fokusera på ett mindre antal utvalda böcker och göra en mer djupgående analys.

Anledningen till att jag gjort mitt val att göra en text- *och* bildanalys är att jag velat analysera böckernas helhet istället för att bara lägga fokus på antingen textens eller bildens budskap då jag har uppfattningen att både text och bild är viktiga för barnen i en barnbok/bilderbok. Detta bland annat för att Maria Nikolajeva framhäver relevansen av att studera bilderboken som en helhet i *bilderbokens pusselbitar* likväl som i *barnbokens byggklossar* (Nikolajeva 2000, s. 15 Nikolajeva 2004, s. 35). Jag valde även att inte endast fokusera på en mer djupgående textanalys av böckerna då många andra författare även är överens om bildens relevans för

barnboken. Bland många andra skriver Ann Granberg att bilden har stor betydelse för barnen på flera olika sätt. Dels kan bilden berätta sådant som texten inte säger och är bokens text svårbegriplig för barnen kan bilderna förtydliga textens budskap. Bilderna kan även hjälpa barnen att fantisera vidare bland flera andra saker (Granberg 1996, s. 17).

4.2 Urval

Steg ett innan jag började analysera ”den större mängden böcker” var att begränsa hur stor den mängden egentligen skulle vara. Jag ville få en överblick över vad förskolans skönlitterära böcker egentligen förmedlade, men hur många böcker skulle jag hinna analysera för att detta skulle bli en meningsfull uppsats samt att jag skulle kunna besvara mina frågeställningar? Jag bestämde mig för att fokusera på de böcker som återfanns för barnen på de tre hemvisterna för 3-5 åringar. Det låg ungefär 160 böcker framme, men några böcker återfanns på fler än en hemvist och efter att ha tagit bort de duplikat som fanns hade jag 136 böcker kvar. Jag vill dock poängtera att det fanns fler böcker undanlagda i skåp men det var dessa böcker barnen hade tillgång till under mina besök.

4.3 Tillvägagångssätt

De frågor som jag utgått ifrån när jag gjort min kvantitativa text- och bildanalys är följande:

- Vilket kön dominerar som huvudkaraktär?
- Vilka egenskaper tillskrivs karaktärerna? Bryts traditionella könsroller och könsmonster?
- Hur framställs karaktärerna bildligt? Könsstereotypa kläder? Könsneutrala kläder? Könsöverskridande kläder?

De frågorna har intresserat mig eftersom jag vill få reda på *vad* förskolans böcker förmedlar sett ur ett genusperspektiv. Det visade sig inte helt ovanligt att böckerna handlade om djur, då framförallt djur som gjorts mänskliga. Dessa kategoriseras in genom könstillhörighet. Är djuret förmänskligt till en karaktär med maskulin könstillhörighet hamnar det under manlig-a huvudkaraktär/egenskaper och om djuret är förmänskligt till en karaktär med feminin könstillhörighet hamnar det under kvinnlig-a huvudkaraktär/egenskaper (se lista nedan).

För att samla in mitt material använde jag mig av ett analyschema med förbestämda svarsalternativ. De förbestämda svarsalternativen jag valde att använda mig av var följande:

- Pojke som huvudkaraktär
- Flicka som huvudkaraktär
- Pojke med könsstereotypiska "manliga" egenskaper (från Nikolajeva, M 2004 s. 129)
- Pojke med könsstereotypiska "kvinnliga" egenskaper (från Nikolajeva, M 2004 s. 129)
- Flicka med könsstereotypiska "manliga" egenskaper (från Nikolajeva, M 2004 s. 129)
- Flicka med könsstereotypiska "kvinnliga" egenskaper (från Nikolajeva, M 2004 s. 129)
- Könsneutrala kläder
- Könsstereotypiska kläder
- Könsöverskridande kläder
- Övrigt

När jag analyserade böckerna gjorde jag så att jag först läste alla böcker en gång för att fokusera på vad texten förmedlade. Sedan studerade jag bilderna i boken för att slutligen läsa boken och studera textens budskap i relation till bilderna. Därefter fyllde jag i resultatet i mitt så kallade analyschema (med förbestämda svarsalternativ, se ovan). Jag utgick primärt från Maria Nikolajevas schema över manligt och kvinnligt när jag studerade karaktärernas egenskaper (se kapitel 2) och tittade efter typiska könsrollsattribut (exempelvis flickor som bär rosa klänningar, rosetter osv) när jag studerade bilderna och kompletterade med andra författares uppfattningar om hur rådande normer kategoriserar manligt och kvinnligt.

Resultatet av undersökningen kommer jag presentera i nästa kapitel i olika tabeller men jag kommer lyfta vissa böcker med beskrivningar eller citat i analysen för att stärka och komma med konkreta exempel utöver det som presenteras i de tre kategorierna som återfinns efter metoddiskussionen. Jag kommer även i den tredje kategorin presentera ett antal böcker för att visa hur böckerna kunde skilja sig bildligt.

4.4 Metoddiskussion

När jag gjorde mitt val att göra en kvantitativ text- och bildanalys för att få en överblick över vad ett större antal böcker förmedlar valde jag även att inte se närmre på ett antal böcker för att mer djupgående förstå bokens förmedlande och budskap ur ett genusperspektiv. Jag ser därmed böckerna mer på ytan och har utgått från redan förbestämda frågor för att finna mina svar. Hade jag studerat böckerna mer kvalitativt, mer djupgående, hade jag kanske även funnit att böckerna förmedlar något mer som är intressant ur ett genusperspektiv. Jag är även väl medveten om att det är mina tolkningar denna studie bygger på. Hade någon annan analyserat samma 136 böcker hade kanske resultatet varit annorlunda. Bland annat Karl Popper menar att man aldrig går in helt nollställd i en observation eller situation. Man har på förhand ett antagande om vad man letar efter, en förväntan om vad vi ska få se och det påverkar insamlingen av det empiriska materialet (Thomassen 2007). Detta utgör en förväntningshorisont, man har alltså redan innan förväntningar om vad man skall finna, således även jag. Så jag vill upplysa er om att resultatet inte är helt tillförlitliga på så sätt att någon annan skulle kunna göra en annan tolkning på samma material som jag använt mig av. Så det är mina tolkningar av vad böckerna förmedlar denna studie bygger på.

5. Resultatredovisning och analys

Detta kapitel är uppdelat tre huvuddelar. Nämligen Huvudkaraktärer, egenskaper och kläder. Varje del innehåller tre olika aspekter nämligen betydelse, resultatredovisning och analys för att göra det så tydligt som möjligt. Utöver detta kommer kapitlet inledningsvis innehålla en del som fungerar som inledning till de analysdelar som utförs i huvuddelarna. Slutligen kommer kapitlet avslutas med två delar namngivna till *värdering av kön* samt *diskussion*.

5.1 Inledning till analys och diskussion

Som tidigare nämnts skall förskolan motverka traditionella könsroller (Lpfö 98, reviderad 2010) det är därför av stor relevans att detta arbete tas på allvar. Barnen för nämligen med sig värderingar in i förskolan gällande hur flickor och pojkar ska vara, hur de förväntas att bete sig och vad de tycker om. Dessa normer och värderingar kan förmedlas genom familjen beroende på vilka kläder barnet får, vem som gör vad i familjen och vem som bestämmer i olika områden. Även förskolan är en betydelsefull institution för förmedling av värden och

normer gällande exempelvis kön. De senaste decennierna har mycket ansvar för att främja jämlikhet, även gällande kön lagts på förskolan (SOU 2006:75 s.20). Rådande normer och värderingar som finns förstärks dock genom hur kvinnligt och manligt framställs på tv, i reklam och i böcker (Rithander 1991, s.55). Böckernas innehåll kan alltså ha mer pedagogiskt värde än att enbart vara underhållande för barnen. Böckernas innehåll är ett verktyg för barns skapande av normer och värderingar. En av barnbokens uppgifter är att vara socialt orienterande, med andra ord att lära sig samhällsmoral (Granberg 1996, s.45). Jag kommer nedan att diskutera hur barnlitteraturen i den valda förskolan för min undersökning förmedlar att det är okej att förhålla sig i samhället från ett genusperspektiv.

5.2 Huvudkaraktärens betydelse

I flera studier har bokens huvudkaraktärs könstillhörighet relevans för äldre barns upplevelser och intresse. Ett rationellt antagande är att detta även gäller för yngre barn. Det finns forskare som menar att även yngre barn tycker om och intresserar sig för böcker där huvudkaraktären har samma kön som barnen själva (Kåreland 2005, s.122).

5.2.1 Resultatredovisning: Huvudkaraktär

Nedan följer ett schema som presenterar vilket kön bokens huvudkaraktär har.

Huvudkaraktärer	Antal böcker: (Total summa 136)
Manlig huvudkaraktär (man/pojke osv.)	71
Kvinnlig huvudkaraktär (kvinna/flicka osv.)	46
Både manlig och kvinnlig huvudkaraktär	11
Ingen huvudkaraktär, ingen tydlig huvudkaraktär eller ting som huvudkaraktär	7
Kön på huvudkaraktär framgår ej	2

Det framgår tydligt att det är manliga huvudkaraktärer (man/pojke) som dominerar i förskolans barnböcker. 71 manliga huvudkaraktärer mot 46 kvinnliga.

5.2.2 Analys: Huvudkaraktär

Enligt den studie som kort presenterats i kapitel ett domineras barnböckerna av manliga huvudkaraktärer. Nästan 50 undersökta böcker hade en manlig huvudkaraktär mot drygt 20 böcker där en kvinnlig huvudkaraktär återfanns (Kåreland 2005, s.122). Samma slutresultat styrks av en studie utförd av Stadens offentliga utredningar där cirka 70 procent av bilderböckernas huvudkaraktärer har manlig könstillhörighet (Olofsson 2007, s.68).

I min undersökning av bilderböckerna som de äldre barnen på förskolan hade tillgång till framkommer liknande resultat. Av de 136 böcker jag analyserat hade 71 böcker *endast* manlig huvudkaraktär enligt min uppfattning jämfört mot de 46 böcker där det *endast* återfanns en kvinnlig. Statistiken för bilderböckerna från den pedagogiska institution jag använt för min undersökning visar alltså att manliga huvudkaraktärer dominerar även i min undersökning. Skillnaden är dock inte lika stor som ovan nämnda undersökningar. Förskolans bok utbud har däremot sämre statistik för en jämlik huvudkaraktärsfördelning om man ser till en undersökning av nyare svenska barnböcker, där ”endast” 56 procent av böckerna bara innehåller en manlig huvudkaraktär (Olofsson 2007, s.68). Förskolan följer precis som Britta Olofsson konstaterar i boken *Modiga prinsessor & ömsinta pojkar* könsmonster som finns i samhället gällande aspekten att manliga huvudkaraktärer dominerar i barnböcker (Olofsson 2007, s.68).

På grund av bristen av kvinnliga huvudkaraktärer i barnböcker har flickor lärt sig att även identifiera sig med manliga huvudkaraktärer. Pojkar får dock inte samma möjlighet att identifiera sig med kvinnliga huvudkaraktärer på grund av avsaknaden av ett större antal böcker med kvinnliga huvudkaraktärer (Wahlström 2003, s.26-27). Att lära sig att axla både huvudroll och biroll kan vara nödvändigt. Inte bara i skönlitteratur utan även i verkligheten. På detta sätt byggs social kompetens, självförtroende och självkänsla upp. Inte enbart huvudrollen har sina positiva sidor utan även birollen. Likaså har båda rollerna negativa sidor (Wahlström 2003, s.26-27). En huvudroll med positiva egenskaper kan till exempel förmedla till exempel generositet och värdighet. En karaktär med positiva egenskaper kan bland annat förmedla en person kamraterna tycker är trygg och duktig i gemenskapssituationer (Wahlström 2003, s.26-27).

Även i mitt empiriska material visas det att pojkar inte får lika stor möjlighet att relatera till kvinnliga huvudkaraktärer då majoriteten av förskolans böcker har manlig huvudkaraktär. Att så många manliga huvudkaraktärer representeras i barnböcker kan även bero på att

stereotypiska egenskaper för det manliga könet som till exempel att ta plats ofta anses vara positiva. Alternativet att lära barn att då istället till exempel vänta på sin tur som anses vara en stereotypisk egenskap för det kvinnliga könet utelämnas. Genom detta ges bilden att kvinnor ska förändra sig och bli mer som stereotypen för män (SOU 2006:75 s.70). Sammanfattningsvis är det alltså så att om manliga huvudkaraktärer dominerar riskerar barnen att lära sig att det stereotypiskt pojkaktiga sättet är högre värderat än det stereotypiskt flickaktiga (Eidevald 2009, s.27).

Det finns även alternativa konstellationer för huvudkaraktärsinnehavare än enbart manlig eller kvinnlig. En relativt vanlig sådan konstellation är att boken innehar huvudkaraktärer från båda könen. En stor mängd författare kan tänkas göra ett medvetet val när de använder sig av huvudkaraktärer där bägge könen representeras. Detta kan vara för att barnet som läser eller får boken läst för sig ska ha större möjlighet att känna igen sig i bokens huvudkaraktär/huvudkaraktärer (Kåreland 2005, s.122).

Mitt empiriska material innehåller 11 böcker som både har en manlig och en kvinnlig huvudkaraktär. I flera av dessa böcker är både flickorna och pojkarna uttalade huvudkaraktärer i titeln och ges lika stort utrymme i böckerna. Det finns dock även exempel som bryter mot detta. Boken *Totte klär ut sig* är en av dessa. Boken handlar om Totte och en flicka som heter Malin som klär ut sig. Trots att båda är lika aktiva i boken och ges lika mycket utrymme i bilderna syftar bokens titel endast på Totte och hans utklädningsprocess. Totte verkar enligt titeln vara ensam huvudkaraktär trots att han hela tiden omges av Malin som har exakt lika stor bildlig roll och göra samma sak som honom. Liknande exempel kan återfinnas i Lena Kårelands undersökning (Kåreland 2005, s.123).

5.3 Egenskapernas betydelse

Jag har tidigare diskuterat huvudkaraktärernas kön men det är inte den enda aspekten av vad barnböcker förmedlar ur ett genusperspektiv. Trots att till exempel en flicka är huvudkaraktär i en bok betyder det inte att den motverkar traditionella könsnormer. Jag nämnde ovan att resultaten möjligen kan se ut som de gör (att fler män är huvudkaraktärer i barnböckerna) på grund av att stereotypiska manliga egenskaper ofta anses vara positiva (SOU 2006:75 s. 70). Det är alltså inte det biologiska könet i sig som är relevant när man analyserar barnböcker, det

är det socialt konstruerade (Nikolajeva 2004, s. 130). Alltså är det viktigt att undersöka hur egenskaperna karaktärerna visar förhåller sig till det stereotypiskt manliga eller kvinnliga.

Förväntningar som finns på att barnen skall bete sig som könsstereotypiska flickor och pojkar når inte endast fram till barnen genom pedagogers och föräldrars bemötande. Förväntningarna kommer till genom det mesta som finns runt barnen. Således kommer det även till stor del från sagor (Wahlström 2003, s. 25). Jag kommer här efter diskutera könsstereotypa manliga och kvinnliga egenskaper med utgångspunkt i mitt empiriska material.

Barn brukar tro att de kan byta kön när de vill upp till dem är ca fyra år. När barnen är 6-7 år har de kunskap om att man är antingen en flicka eller pojke samt att detta inte är någonting man själv bestämmer över. Omgivningen fostrar barnet till att se sig som antingen flicka eller pojke. Barnet försöker sedan förstå vad det betyder att vara flicka eller pojke för att kunna göra könsrollerna meningsfulla. De letar därför efter innebörden av att antingen vara flicka eller pojke (Rithander 1991, s. 12-13). En flicka i tre års ålder kan redan ha kunskap om att bilar och actionfigurer anses vara för pojkar och har därför lärt sig att redan då bläddra förbi dessa saker i till exempel en affärs leksakskatalog. De äldre barnen i förskolan imiterar verkligheten och agerar i situationer i det vardagliga livet mer och mer, samtidigt avtar mängden ”låtsaslekar”. Barnen leker en större mängd enkönade lekar i denna ålder och detta kan ses som en spegling av den enkönade verkligheten (Rithander 1991, s.12-13).

5.3.1 Resultatredovisning – Egenskaper

Nedan följer ett resultatschema över karaktärerna i böckernas tillskrivna egenskaper, alltså inte enbart huvudkaraktärernas utan alla karaktärer som visar egenskaper som kan tillskrivas som stereotypiskt manliga eller kvinnliga. De presenteras dels utifrån Nikolajevas schema över kvinnligt och manligt men också över andra egenskaper som enligt rådande normer klassas som typiskt kvinnligt eller manligt. De sex första alternativen är utifrån Nikolajevas schema och de följande fyra är egenskaper som inte återfunnits i schemat men som enligt rådande normer klassas som antingen manligt eller kvinnligt. Om boken inte förmedlat några tydliga egenskaper hamnar det under det sista alternativet som är ”inga tydliga egenskaper”.

Egenskaper	Antal karaktärer: (Total summa 195)
Manlig karaktär (man/pojke osv.) endast manliga egenskaper (från Nikolajevs schema)	34
Manlig karaktär (man/pojke osv.) endast kvinnliga egenskaper (från Nikolajevs schema)	14
Manlig karaktär (man/pojke osv.) både manliga och kvinnliga egenskaper (från Nikolajevs schema) (kan vara olika karaktärer i samma bok)	31
Kvinnlig karaktär (kvinna/flicka osv.) endast manliga egenskaper (från Nikolajevs schema)	15
Kvinnlig karaktär (kvinna/flicka osv.) endast kvinnliga egenskaper (från Nikolajevs schema)	19
Kvinnlig karaktär (kvinna/flicka osv.) både manliga och kvinnliga egenskaper (från Nikolajevs schema) (kan vara olika karaktärer i samma bok)	28
Manlig karaktär typiskt manliga egenskaper utöver schemat	10
Manlig karaktär typiskt kvinnliga egenskaper utöver schemat	3
Kvinnlig karaktär typiskt manliga egenskaper utöver schemat	8
Kvinnlig karaktär typiskt kvinnliga egenskaper utöver schemat	5
Inga tydliga egenskaper	22
Egenskaper kopplat till yrke	6

Ovan är alltså en sammanställning av bok karaktärernas egenskaper. För att förtydliga vilka egenskaper karaktärerna tillskrivits följer nedan ett resultatschema där Nikolajevs tankar om kvinnligt och manligt samt egenskaper som klassas som kvinnligt eller manligt slagits ihop. Jag vill återigen belysa att det är mina tankar om hur personerna framträdde, om någon annan gjort samma analys hade resultatet kunnat vara annorlunda.

Manlig karaktär ”manliga” egenskaper	Manlig karaktär ”kvinnliga” egenskaper	Manlig karaktär både och	Kvinnlig karaktär ”manliga” egenskaper	Kvinnlig karaktär ”kvinnliga” egenskaper	Kvinnlig karaktär både och
44	17	31	23	24	28

Vi kan av detta resultatschema dra slutsatsen att feminina karaktärer nästan lika ofta innehar könsstereotypiska manliga egenskaper som kvinnliga. Om vi däremot tittar på hur maskulina karaktärer porträtteras innehar de oftare endast könsstereotypiskt manliga egenskaper än kvinnliga.

De böcker som tillskrivits både ”manliga” och ”kvinnlige” egenskaper kan ha tillskrivits mer av den ena kategorin egenskaper, men hamnar ändå under ”... både ”manliga” och ”kvinnlige” egenskaper (från Nikolajevas schema)”. Jag vill även notera att jag i mitt resultatschema inte jämfört hur flickor och pojkar porträtteras mot varandra i samma bok utan hur pojkar porträtteras respektive hur flickor porträtteras i alla böckerna individuellt.¹

5.3.2 Analys – Egenskaper

I mitt empiriska material framträdde totalt 92 manliga karaktärer som visade egenskaper som kunde tolkas som könsstereotypa för något eller båda könen jämfört med 75 kvinnliga karaktärer. Detta är inte enbart huvudkaraktärer utan jag har här undersökt samtliga karaktärer i böckerna som visat egenskaper som kan tolkas som könsstereotypa för något av könen. Alltså även ur ett perspektiv som inte enbart synar huvudkaraktärens kön visade sig manliga karaktärer vara fler än de kvinnliga.

Det var en tydlig skillnad på vilka egenskaper som framställdes beroende på om det var en karaktär med manlig könstillhörighet jämfört med om det var en karaktär med kvinnlig könstillhörighet. Karaktärerna med manlig könstillhörighet hade fler aktörer som enbart visade tecken på könsstereotypt manliga egenskaper än kvinnliga karaktärer med enbart könsstereotypt kvinnliga egenskaper. Av de 92 manliga karaktärerna med stereotypa könsegenskaper för något eller båda könen visade 44 stycken enbart stereotypiskt manliga egenskaper. Av de 75 kvinnliga karaktärerna med stereotypa könsegenskaper för något eller båda könen visade 24 stycken enbart kvinnliga egenskaper. Av de manliga karaktärerna visade alltså närmre 49 procent enbart stereotypiskt manliga egenskaper medan drygt 32 procent av de kvinnliga karaktärerna enbart visade stereotypiskt kvinnliga egenskaper. Nedan syns det tydligare i en tabell.

¹ Två böcker saknas i detta schema, båda böckerna handlar om katten ”Snurran”. Dessa två böcker har uteslutits då det inte på ett tydligt sätt framstår om Snurran är en flicka eller pojke. Dock tillskrivs Snurran mestadels egenskaper som klassas som könsstereotypiskt manliga.

	Totalt antal manliga karaktärer	Totalt antal kvinnliga karaktärer	Manlig karaktär enbart "manliga" egenskaper	Kvinnlig karaktär enbart "kvinnliga" egenskaper
Antal:	92	75	44	24
Procent:	100 %	100 %	Ca 48 %	32 %

Vi kan från tabellen ovanför se att ett större antal manliga karaktärer följer de rådande normerna över hur det manliga könet förväntas vara. Skillnaden är stor om vi jämför med de kvinnliga karaktärerna där under en tredjedel enbart följer de rådande normerna för stereotypiskt kvinnliga egenskaper.

Om vi jämför detta med hur många manliga respektive kvinnliga karaktärer som bryter mot de rådande normerna över hur de förväntas vara genom att enbart uppvisa stereotypiska egenskaper som tillskrivs det motsatta könet ser vi detta.

	Totalt antal manliga karaktärer	Totalt antal kvinnliga karaktärer	Manlig karaktär enbart "kvinnliga" egenskaper	Kvinnlig karaktär enbart "manliga" egenskaper
Antal	92	75	17	23
Procent	100 %	100 %	Ca 18 %	Ca 31 %

Vi kan genom ovanstående tabell konstatera att kvinnliga karaktärer i betydligt fler fall bryter mot de rådande normerna över hur de förväntas vara jämfört med manliga karaktärer.

En tredje tabell som visar hur många karaktärer från båda könen som visat både "manliga" och "kvinnliga" egenskaper här nedan föregår en diskussion med anknytning till de tre ovanstående tabellernas resultat.

	Totalt antal manliga karaktärer	Totalt antal kvinnliga karaktärer	Manlig karaktär både "manliga" och "kvinnliga" egenskaper	Kvinnlig karaktär både "manliga" och "kvinnliga" egenskaper
Antal	92	75	31	28
Procent	100 %	100 %	Ca 34 %	Ca 37 %

Vi ser här att denna tabell visar relativt jämna resultat gällande karaktärer som visar stereotypiska egenskaper för båda könen.

De sammanlagda resultaten visar att kvinnliga karaktärer anammar stereotypiskt manliga egenskaper mer än vice versa. Varför kan det vara så? När en flicka antar stereotypiskt manliga egenskaper ses hon bland annat som orädd och modig. Med andra ord sker en positiv process när en flicka antar rollen som ”pojkflicka”. När en pojke antar stereotypiskt kvinnliga egenskaper ses han bland annat som omanlig och som att han saknar vissa egenskaper. Ur jämställdhetsdiskursen visar sig ”pojkflickans” maskulina egenskaper som något positivt. När pojken dock antar ”flickpojken” roll anses han tillskriva sig en negativ roll med brister. I båda fallen uppfattas alltså de feminina egenskaperna som negativa. Skillnaden mellan dessa två är att ”flickpojken” anses bli problematisk då han förkroppsligar det som kodats som feminint medan ”pojkflickan” förhöjs genom att göra tvärtom (SOU 2006:75 s.70-71).

Enligt undersökningar har framförallt flickors beteende ändrats sedan 70- och 80-talet. Flickor har sedan dess fått större tro till sig själva och de provar och överskrider traditionella handlingsmönster i större utsträckning än tidigare. Flickor har enligt en undersökning presenterad i Lena Kårelands bok *Modig och stark – eller ligga lågt* blivit mer villiga att träda in i den rådande normen över manlighet medan pojkarna var mer motvilliga att träda in i den rådande normen över kvinnlighet (Kåreland 2005, s. 64-65, 71-74). Kan detta vara ett resultat av att fler böcker på senare tid innehållit kvinnliga huvudkaraktärer eller fler kvinnliga karaktärer som bryter mot traditionella könsroller och könsmonster?

Ett oerhört erkänt exempel på en flicka som brutit dessa normer är Pippi Långstrump som tillskriver sig de stereotypiskt manliga egenskaperna som till exempel modig, självständig och stark (Kåreland 2005, s.136-137, Nikolajeva 2004, s.114-115). Ett exempel på en kvinnlig karaktär som visar fler stereotypiskt manliga egenskaper än stereotypiskt kvinnliga är Soma ur bilderboken *Amos och Soma – sagan om den stora kärleken*. Soma visar i boken egenskaper som skyddande, modig, självständig, äventyrlig och orädd när hon skall rädda sin kärlek Amos som blivit tillfångatagen. Både Soma och Amos visar stereotypiskt kvinnliga egenskaper men en intressant aspekt är att den kvinnliga karaktären Soma visar fler stereotypiskt manliga egenskaper än Amos samt att det är hon som räddar honom från fara.

Trots att karaktärer som Pippi och Soma finns som förebilder i böcker är det inte självklart att flickor som försöker bryta de rådande normerna över kvinnligt och manligt accepteras eller

lyckas. Detta ger Britta Olofsson exempel på i sin bok *modiga prinsessor och ömsinta killar*. Bland annat tar hon upp ett exempel där Kajsa som ensam tjej att tala bland flera killar under en fruktstund berättar att hon vill bli doktor. Responsen blir då från en annan flicka – *du kan väl bli sjuksköterska istället*. Detta exempel visar att flickor som Kajsa som bryter könsmönstret ”tillrättavisas”. Det framkommer genom flera exempel att Kajsa som ofta bryter traditionella könsgränser motverkas. Istället för att de andra flickorna i klassen ser henne som ett föredöme visar dem sitt ogillande vilket gör att hennes position i klassen blir svag (Olofsson 2007, s.66-68).

Detta visar att även barn fostrats så långt gällande könsnormer att de kan bestraffa någon som överskrider dem. Mitt empiriska material visar ändå att flickor har en mer tillåtande miljö för att tillskriva sig det andra könets stereotypiska egenskaper jämfört med pojkarna. Varför är det så? Och vad händer om en pojke överskrider gränserna?

Ett tragiskt exempel på vad som kan hända om en pojke går mot normen är historien om Oliver Button som utövar flera aktiviteter som brukar associeras med flickor. Oliver blir retad av sina klasskamrater för hans agerande. Till slut blir dock Oliver accepterad av sina klasskamrater genom att han blir riktigt duktig på att dansa. Via diskussioner efter boken lästs har många barn haft uppfattningen att Oliver ändå borde slutat dansa och istället gjort ”pojksaker”. Veldig få barn tog Oliverts parti och flera barn berättade att det skulle retat Oliver om de var i klasskompisarnas situation (SOU 2006:75 s. 116).

Detta fick mig att reflektera över att endast en av alla 136 böcker jag analyserat har en handling där en pojke utövar någon aktivitet som tydligt anses vara stereotypiskt kvinnligt. Alla kvinnliga egenskaper pojkar har tillämpat förutom i det enskilda fallet i Kenta och barbisarna där Kenta vill leka med Barbie-dockor har varit att de exempelvis varit emotionella, omtänksamma och så vidare. Det närmaste en stereotypiskt kvinnlig aktivitet någon manlig karaktär förutom Kenta kommit är att den klätt sig i rosa eller klänning (detta kommer jag analysera djupare i nästa del). Har barnens bokutbud varit liknande de jag använt i min studie och om det har det, hur skulle situationen sett ut om barnen via böcker givits flera manliga förebilder som tillämpat ”kvinnliga” aktiviteter? Borde inte detta återfinnas i bokutbudet på en pedagogisk institution som till exempel enligt Lpfö 98 (Lpfö 98, reviderad 2010) ska se till att traditionella könsroller och könsmonster motverkas?

Jag har tidigare presenterat det sammanfattande resultatet sett till egenskaper som presenterats i mitt empiriska material. Jag skall nu gå in mer detaljerat på vilka specifika egenskaper som böckerna förmedlat. Detta kommer jag göra genom att presentera ytterligare två tabeller för att sedan diskutera det.

Om vi inleder med att se till manliga karaktärers egenskaper kan vi konstatera att fördelningen ser ut som följer:

Egenskaper: manliga karaktärer	Antal böcker + ex. egenskaper (totalt 92)
Manlig karaktär (man/pojke osv.) endast manliga egenskaper ifrån Nikolajevas schema)	34 st Aggressiv, skyddande, aktiv, självständig
Manlig karaktär (man/pojke osv.) endast kvinnliga egenskaper (från Nikolajevas schema)	14 st Omtänksam, emotionell, sårbar
Manlig karaktär (man/pojke osv.) både manliga och kvinnliga egenskaper (från Nikolajevas schema) (Kan vara olika karaktärer i samma bok)	31 st Skyddande/omsorgsfull, aggressiv/emotionell, självständig/omsorgsfull
Manlig karaktär typiskt manliga egenskaper utöver schemat	10 st Äventyrlig, busig, uppfinningsrik
Manlig karaktär typiskt kvinnliga egenskaper utöver schemat	3 st Lagar mat, hjälpsam

Om vi nu istället ser till kvinnliga karaktärers egenskaper ser tabellen ut som följande:

Egenskaper: kvinnliga karaktärer	Antal böcker + ex. egenskaper (totalt 75)
Kvinnlig karaktär (kvinna/flicka osv.) endast manliga egenskaper (från Nikolajevas schema)	15 st Aktiv, skyddande, våldsam
Kvinnlig karaktär (kvinna/flicka osv.) endast kvinnliga egenskaper (från Nikolajevas schema)	19 st Emotionell, omtänksam, sårbar, beroende
Kvinnlig karaktär (kvinna/flicka osv.) både manliga och kvinnliga egenskaper (från Nikolajevas schema) (kan vara olika karaktärer i samma bok)	28 st Skyddande/omsorgsfull, Aggressiv/emotionell, Aktiv/omtänksam
Kvinnlig karaktär typiskt manliga egenskaper utöver schemat	8 st Orädd/modig, busig, uppfinningsrik
Kvinnlig karaktär typiskt kvinnliga egenskaper utöver schemat	5 st ”mamma-karaktär”, snäll

Om vi drar paralleller till den information som finns att tillgå i en uppsjö litteratur (bland annat: Eidevald 2011, Eidevald 2009, Josefsson 2005, Kåreland 2005, Olofsson 2007, Rithander 1991, SOU 2006:75, Svaleryd 2002, Wahlström 2003) som behandlar ämnet genus och hur manligt och kvinnligt framställs liknar detta resultat vad mitt empiriska material konstaterat. De flesta egenskaper som framställs i barnböckerna återfinns i Maria Nikolajevas abstrakta schema över manligt och kvinnligt (se 2.1). Framförallt återfinns egenskaper som till exempel **skyddande** och **aktiv** bland de manligt könstillhörande karaktärerna men det är långt ifrån ovanligt att de manliga karaktärerna tillskrivs både könsstereotypiskt manliga och kvinnliga egenskaper. Däremot är det relativt ovanligt att de tillskrivs könsstereotypiskt kvinnliga egenskaper.

Om vi ser till de karaktärer med kvinnlig könstillhörighet istället är det ganska jämt fördelat mellan egenskaper som enbart är könsstereotypiskt tillskrivna män eller kvinnor. Allra flest böcker med karaktärer som har kvinnlig könstillhörighet innehar kvinnor/flickor/dylikt där både könsstereotypiskt manliga *respektive* kvinnliga egenskaper förekommer.

Flickor och pojkars stereotypiska egenskaper beskrivs ofta i litteraturen som motsatser eller motpoler (Nikolajeva 2004, Eidevald 2011, Josefsson 2005). Pojkar förväntas att bråka, slåss, retas och störa. Pojkar behöver behovstillfredsställelse direkt. De övar ständigt på huvudroller och leker gärna med att i sandlådan bygga bomber och liknande som de sedan gärna hoppar på.

Flickor förväntas ha egenskaper som att vara hjälpsamma, snälla och lugna. De förväntas ha god förståelse och kunna vänta lite. Flickor skall även lära sig att kunna uppfylla andras behov och leker gärna med att exempelvis baka kakor i sandlådan. Detta är påståenden om flickor och pojkar som utformats av en grupp vuxna (Wahlström 2003, s.3). Dessutom tillskrivs flickor och pojkar en mängd olika egenskaper från deras könstillhörighet utöver Nikolajevas abstrakta schema över ”manligt” och ”kvinnligt”. Till exempel tillskrivs pojkar egenskaper som tuff, hård, tystlåten, egocentrisk, sportintresserad, saklig, ärlig samt säger rakt ut som det är. Flickor däremot tillskrivs egenskaper som ödmjukhet, utelämnad, subjektiv, pratsam, relationsinriktad, skvallrig, lömsk samt pratar skit om andra (Eidevald 2011, s.11). Enligt min undersökning stämmer det här till stor del, då förväntade egenskaper relativt ofta används men kompletteras även i många fall av ”motpoler”. Det är inte i ett stort antal böcker som pojkar och flickor endast betar sig som de förväntas göra.

5.4 Kläders betydelse

Att genus påverkar hur vi klär oss och att blå kläder är könsstereotypiskt för det manliga könet och rosa för det kvinnliga återfinns i viss litteratur som till exempel (Josefsson 2005, Olofsson 2007, SOU 2006:75). Bilden talar ofta till oss mer än ord, den påverkar och ger oss kunskap (Kåreland 2001, s. 42). Utöver detta speglas och vidareförs tidens föreställningar, värderingar och normer (Edwards 2008, s. 134, Eriksson 2009, s. 68). När karaktärer via texten visar könsneutrala egenskaper kan det också ofta vara så att författare framhäver könet eller stereotypiska könsegenskaper genom yttre beskrivningar, så som till exempel bilder (Nikolajeva 2000, s. 167, 170). En annan relevant aspekt till varför jag undersöker kläderna är att vi ofta minns bilder från barndomen hela våra liv (Kåreland 2001, s. 42). Därför är även detta en relevant aspekt att undersöka ur ett genusperspektiv.

5.4.1 Resultatredovisning - kläder

Jag visar här upp tre exempel jag sedan i analysen kommer diskutera. Anledningen till varför jag inte gör ett analyschema av det är att jag anser att jag inte funnit tillräcklig referenslitteratur för att analysera samtliga karaktärers kläder från ett genusperspektiv. På grund av denna brist av referenslitteratur som behandlar samma ämne presenterar jag dessa tre exempel som visar olikheter som fanns i mitt empiriska material gällande genus och kläder.

Exempel 1: Kenta och barbisarna

Boken handlar om Kenta som jag drar slutsatsen är en pojke då Kenta flera gånger kallas han och blir i grupp bemött med ordet: pojkar. Kenta är duktig på fotboll, men han vill hellre leka med sina barbisar (Barbie-dockor). De andra pojkarna i boken och Kentas pappa är intresserade av fotboll och vill gärna att Kenta också ska spela, vilket han brukar göra. En dag är Kenta istället med några flickor (de benämns som det) och leker med Barbie-dockor. Efter ett tag börjar Kenta och flickorna klä ut sig i klänningar och kjolar. De andra pojkarna kommer in för att hämta Kenta för att spela fotboll men får istället syn på honom dansandes med en rosa klänning. Kenta blir då först orolig för vad de andra pojkarna ska tycka, men de andra pojkarna klär också ut sig i klänningar i olika färger och alla barnen dansar tillsammans balett.

Exempel 2: Fia och djuren på dagis

Fia och djuren på dagis handlar om Fia som jag får utgå är en flicka genom namn och klädsel i jämförelse med resterande karaktärer. Fia ska till dagis och hennes gosedjur vill följa med, det får de först inte. Efter ett tag går Fia med på att ta med sig gosedjuren till dagis och alla barnen får leka med dem. Ett av gosedjuren blir taget, men Fia får tillbaka det och nästa dag får gosedjuren stanna hemma när Fia går till dagis. Samtliga karaktärer som framstår som kvinnliga i denna bok har minst ett klädesplagg som är rosa, några har fler. Detta gäller även fröken på dagis. Några av de kvinnliga karaktärerna har också kjol/klänning. Ingen av pojkarna har rosa kläder eller kjol/klänning, de har istället alla förutom en något blått klädesplagg.

Exempel 3: Totte klär ut sig

I Totte klär ut sig följer vi Totte och Malin. Genom namnen tolkar jag Totte som en pojke och Malin som en flicka. Totte och Malin är hos Malin och hittar kläder i en låda de klär ut sig med. Totte och Malin har likadana kläder innan de börjar klä ut sig. När de klär ut sig har de liknande kläder på sig vad de än klär ut sig till. Färgerna är blandade och någon gång har Totte blå kläder medan någon annan gång har Malin det.

5.4.2 Analys - Kläder

Gällande kläder har jag valt att diskutera några exempel på hur böckerna kunde se ut om man undersökte böckerna från ett genusperspektiv. Om jag valt att undersöka bok för bok hade jag varit tvungen att undersöka varenda karaktär som avbildas i någon bok eftersom även bifigurer som det inte skrivs om i böcker påverkar även om de är lurigare att tänka på när man ska analysera dem (Edwards 2008, s. 136). Skälet till att jag endast diskuterar några exempel gällande denna aspekt är alltså för att risken för att mina egna tolkningar, om jag undersökt det på samma sätt som de andra aspekterna, skulle ligga till för stor grund. Detta på grund av att jag inte har tillräckliga beskrivningar av könsstereotypisk klädsel genom referenslitteratur.

Exempel 1: Kenta och barbisarna

Fram tills bokens slut är flickornas och pojkarnas kläder relativt könsstereotypa då flera av flickorna har rosa medan flera pojkar har blå kläder, även om karaktärer har andra färger på kläderna också. Sedan sker en förändring i boken. Det börjar med att Kenta klär sig i en rosa

klänning och avslutas med att andra pojkar klär sig i klänningar och kjolar. Med andra ord bryter pojkkaraktärerna i denna bok mot traditionella könsroller gällande klädesaspekten då rosa ses som en stereotypiskt kvinnlig färg och att klä sig i klänning som pojke ses som könsöverskridande (Andersson & Druker 2008, s. 36, Eidevald 2011, s. 44-45). Kenta var dock oerhört duktig på fotboll. Måste han vara det för att det ska accepteras att han vill leka med Barbie och klä ut sig i rosa klänning? (Edwards 2008, s. 136)

Exempel 2: Fia och djuren på dagis

Samtliga karaktärer som framstår som kvinnliga i denna bok har minst ett klädesplagg som är rosa, några har fler. Detta gäller även fröken på dagis. Några av de kvinnliga karaktärerna har också kjol/klänning. Ingen av pojkarna har rosa kläder eller kjol/klänning, de har istället alla förutom en något blått klädesplagg. Här följs den könsstereotypa bilden av kvinnliga kläder då alla flickor har något rosa klädesplagg på sig och flera har kjol/klänning (Andersson & Druker 2008, s. 36). Majoriteten av böckerna jag undersökt innehåller karaktärer med könsstereotypa kläder, där flickor har rosa eller kjol/klänning och pojkar blå eller mörka kläder (Andersson & Druker 2008, s. 36, Eidevald 2011, s.8, Svaleryd 2002, s. 25, 30-31).

Exempel 3: Totte klär ut sig

Kläderna i denna bok följer inte de könsstereotypa klädkoder jag nämnt ovan då Totte och Malin klär sig i likadana kläder då de har sina egna kläder samt att de klär ut sig till samma saker.

Sammanställning

Mitt empiriska material innehöll alltså böcker där samtliga karaktärer hade könsneutrala kläder som i Totte klär ut sig, böcker där karaktärerna porträtteras i stereotypa kläder eller böcker där det var blandat i olika former mellan alternativen könsneutrala, könsöverskridande och könsstereotypiska kläder. Ingen bok innehöll endast karaktärer där kläderna var könsöverskridande från kriterierna: pojkar har blå eller mörka kläder, flickor har rosa kläder, pojkar har inte klänning (Andersson & Druker 2008, s. 36, Eidevald 2011, s. 8, Olofsson 2007, s. 24-25, Svaleryd 2002, s. 25, 30-31, Wahlström 2003, s. 18-19).

5.5 Ytterligare tankar

Enligt en undersökning på en förskola som presenteras i Statens offentliga utredningar 2006:75 fick barnen svara på vilket kön de värderade som bäst. Samtliga pojkar ansåg att det var bäst att vara pojke. Detta kanske inte kommer som en stor förvåning men häpnadsväckande är att även alla flickor svarade det samma. Det uppfattades alltså av alla barn att det var bättre och roligare att ha manlig könstillhörighet (SOU 2006:75 s. 71). Är detta en generell uppfattning? Enligt min undersökning verkar det som att författare anser att manliga huvudkaraktärer är att föredra samt att könsstereotypiskt manliga egenskaper är mer positiva än könsstereotypiskt kvinnliga då de flitigt använt sig av dessa aspekter för att locka föräldrar, pedagogers och barns intresse.

Jag har tidigare tagit upp att flickor oftare blir accepterade för att ändra sitt beteende mot det stereotypiskt manliga då detta ofta anses vara positivt. Även i mina empiriska data har ett större procentantal kvinnliga karaktärer anammat stereotypiskt manliga egenskaper än vice versa (se tabell om antal kvinnliga och manliga karaktärer som enbart uppvisar stereotypiska egenskaper som tillskrivs det motsatta könet på sida 20). Varför är det manliga beteendet mer eftersträvansvärt och normativt än det kvinnliga? Redan sedan långt tillbaka i historien har män setts som den mänskliga normen. I historien har förnuftet ansetts vara en viktig egenskap och detta förnuft har associerats med manlighet medan kvinnor associerats till motsatsen, nämligen känslan. Det har även sedan långt tillbaka i tiden ansetts vara skamligt att utföra en kvinnas arbete om man var man medan kvinnor som givits chansen att utföra ett stereotypiskt arbete för män och klarat det ofta fått motta beröm.

Även i dagens läge kan uttrycket ”hon arbetar som en hel karl” användas (Josefsson 2005, s.90). Även kvinnodominerande arbeten har fortfarande lägre status eftersom att vårda som enligt traditionen varit en del av kvinnans roll inte anses vara lika värdefullt. Likaså gällande sport brukar kvinnliga organisationer tillämpas som till exempel damallsvenskan medan männens motsvarighet endast heter allsvenskan (Josefsson 2005, s.91). Historiens syn på mannen som norm existerar alltså fortfarande i samhället i hög grad. En flicka i 5-7 års ålder vet redan att hon enligt många anses höra till en andra rangs kategori gällande kön (Kåreland 2005, s. 10). Är det detta vi i våra pedagogiska institutioner vill förmedla till nästa generation? Jag anser dock att böckerna på förskolan om även till viss del inte enbart

förmedlar dessa tankar och åsikter då många böcker också till exempel behandlar emotionella manliga karaktärer och liknande.

6. Diskussion

Förskolan är en väldigt betydelsefull institution som förmedlar normer och värden, dels gällande kön i alla dimensioner av sin verksamhet (SOU 2006:75 s. 20). Vi vet genom vad vi läst tidigare i uppsatsen att förskolan ska motverka traditionella könsroller och könsmonster (Lpfö 98, reviderad 2010). Alltså är det viktigt vad förskolan förmedlar i detta ämne genom alla aspekter, även genom skönlitteratur. Detta i synnerlighet då förväntningar som finns gällande hur flickor/kvinnor och pojkar/män ska uppträda kommer i uttryck i sagor och böckernas förhållningssätt till genus och kön kan ha en stor betydelse för hur barnen uppfattar och förstår världen (Kåreland 2005, s. 126, Wahlström 2003, s. 25).

Vad visade då resultaten av min undersökning? Resultaten visade att manliga huvudkaraktärer dominerar antalsmässigt mot kvinnliga. Likt de gjorde på 1940-talet (SOU 2006:75 s. 31). I mitt empiriska material kunde vi också se att fler stereotypiska manliga egenskaper tillämpades jämfört med stereotypiska egenskaper för det kvinnliga könet. Även detta stämmer in med skönlitterära texter från tidigare årtionden. Redan på 1950-talet sattes nämligen de stereotypiskt manliga egenskaperna i fokus och fick mer uppmärksamhet än de stereotypiskt kvinnliga (SOU 2006:75 s. 33). Har vi över 50 år senare inte utvecklats mycket gällande vad som anses vara kvinnligt och manligt och vad som speglas i böcker? Bland annat Nikolajevas schema över stereotypa egenskaper för könen visar att de olika könens stereotypa egenskaper är motsatser till varandra (Nikolajeva 2004, s. 129). Denna könsuppdelning via egenskaper som existerade på 1950-talet finns alltså fortfarande kvar och lever i dagens barnböcker (SOU 2006:75 s. 31-33). Genom att de manliga karaktärerna (både huvudkaraktärer och andra) ofta i mitt empiriska material förmedlar en bild till pojkarna om hur de ”ska” vara och hur de inte ”ska” vara uppstår tydliga normer där även barnen själva blir medvetna deltagare. De kan därför se till att andra inte bryter dessa normer genom att ta en ställning mot när könsöverskridning sker (Rithander 1991, s. 10-12). I böckerna jag undersökt fanns det dock flera manliga karaktärer som till exempel visade egenskaper så som att vara emotionella, trots att detta bryter mot de stereotypiska manliga egenskaperna och att det kan ses som negativt att visa sig svag på något sätt (Rithander 1991, s. 10-12).

Genom de många stereotypiskt manliga egenskaper som existerar i barnböckerna får framförallt pojkar (men även flickor) förebilder som är äventyrliga, tävlande, aktiva och så vidare (Nikolajeva 2004, s. 129). När många av pojkarna kanske sedan leker lekar från böckerna är risken stor att de blir tillsagda. Detta då många stereotypiskt manliga aktiviteter inte är en del av den förskola som existerar i dagens läge (Rithander 1991, s. 38-40). Att pojkarna får en status som stökiga eller busiga blir då lätt och ytterligare några könsstereotypiska egenskaper har tillskrivits dem från andra än dem själva.

Trots detta ses i samhället och i förskolan i stort från mannen som norm. Det är flickorna/kvinnorna som ska ändra sitt sätt att vara för att samhället och förskolan ska bli mer jämställd (SOU 2006:75 s. 70, Wahlström 2003, s. 25).

På Kullegårdens förskola i Partille har personalen valt att ta bort vissa böcker då mycket stereotypa könsroller framställts i dem. Avsikten var inte att enbart ha kvar material som var könsneutralt eller könsöverskridande, utan att ge ett brett utbud där olika könsrolls-konstellationer återfanns. Pedagogerna kände att de stereotypiskt manliga egenskaperna dominerade i för stor utsträckning, och detta var motivationen till att de valde att ta bort en del av barnböckerna (SOU 2006:75 s. 114). Enligt mina resultat kan vi se att olika könsrolls-konstellationer visas. Dock är det så att manliga huvudkaraktärer och stereotypiska manliga egenskaper dominerar i stor utsträckning. Detta kan troligen göra att förskolans böcker ändå speglar och främjar samhällets syn på mannen som norm. Detta i synnerlighet då endast en pojke.

7. Slutsats och sammanfattning

Likt bland annat Olssons studie (Olsson 2009) och Kårelands undersökning (Kåreland 2005) tillskrevs manliga karaktärer oftare som huvudkaraktärer jämfört med kvinnliga karaktärer. Av de 136 böckerna återfanns 82 manliga karaktärer jämfört med 57 kvinnliga. Av dessa var 71 respektive 46 karaktärer ensam huvudkaraktär. Alltså är detta ännu en studie som konstaterar att manliga huvudkaraktärer dominerar i de böcker som utgör undersökningsområdet.

Likt Bodén och Hammers kvalitativa studie (Bodén & Hammer 2008) har böckerna i min studie varit könsstereotypa men vissa böcker bryter mot normerna och utmanar de traditionella könsrollerna och könsmönstren. Min studie visar att böckerna i många fall är stereotypa då manliga karaktärer ofta tillskrivs egenskaper kopplat till hur de förväntas bete sig. Däremot har de kvinnliga karaktärerna i min undersökning större tillåtelse att träda in i den traditionellt stereotypa manliga normen kopplat till egenskaper. Detta med grund på att flickor betydligt oftare än pojkar tillskrivits stereotypa egenskaper från det motsatta könet. Det finns nästan exakt lika många kvinnliga karaktärer som tillskrivs manliga egenskaper som det finns kvinnliga karaktärer som tillskrivs kvinnliga egenskaper. Medan manliga karaktärer som tillskrivs kvinnliga egenskaper har ett stort underläge mot manliga karaktärer som tillskrivs manliga egenskaper.

Jag kunde inte göra en meningsfull undersökning av kläderna i denna studie då jag inte fann tillräcklig referenslitteratur om hur man kan bedöma kläder ur ett genusperspektiv. Jag tillgav er istället olika exempel på hur kläderna kunde presenteras i böckerna. Jag presenterade tre alternativ där könsstereotypa, könsneutrala och könsöverskridande kläder förekom.

Så slutsatsen som kan dras är att det manliga könet dominerar som huvudkaraktär i de 136 undersökta böckerna. Karaktärerna tillskrivs både egenskaper som anses stereotypa för deras könstillhörighet men de tillskrivs även egenskaper sett till det motsatta könet. Framförallt är det flickor/kvinnor som tillskrivs egenskaper som enligt bland annat Nikolajeva tillskrivs som typiskt manliga. Hur karaktärernas kläder porträtterades i böckerna, alltså vilka kläder de hade på sig varierade. Förskolan hade böcker där bokens karaktärer var stereotypt klädda respektive neutrala och överskridande. Nu till min övergripande frågeställning. Ett antal böcker ifrågasätter traditionella könsroller och könsmönster. Bland annat genom att bilderna utmanar de rådande normerna för hur flickor och pojkar förväntas klä sig men även i och med att tillskrivna egenskaper varierade och karaktären tillgavs inte enbart egenskaper kopplade till dennes könstillhörighet. Däremot visade böckerna övergripande på att det är mer okej för flickor att anamma egenskaper som kan ses som typiskt manliga medan det däremot är mindre okej för pojkarna att anamma egenskaper kopplat till flickor. Därmed kan man kanske konstatera att det är pojken som klassas som norm och att det är det man ska sträva efter om man skall ”bryta” traditionella könsroller och könsmönster.

Referenser:

- Andersson, M. & Druker, E. (2008) *Barnlitteraturanalyser*. Lund: Studentlitteratur
- Edwards, A. (2008) *Bilderbokens mångfald och möjligheter*. Stockholm: Natur & Kultur
- Eidevald, C. (2011) *"Anna bråkar!" - att göra jämställdhet i förskolan*. Stockholm: Liber
- Eidevald, C. (2009) *Det finns inga tjejbestämmare – att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation
- Eriksson, Y (2009) *Bildens tysta budskap: interaktion mellan bild och text*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag
- Granberg, A. (1996) *Småbarns sagostund*. Stockholm: Liber utbildning
- Josefsson, H. (2005) *Genus – hur påverkar det dig?* Stockholm: Natur och kultur
- Kåreland, L. (2005) *Modig och stark – eller ligga lågt*. Stockholm: Natur och kultur
- Kåreland, L (2001) *Möte med barnboken: linjer och utveckling i svensk barn- och ungdomslitteratur*. Stockholm: Natur och Kultur
- Mark, E. (2007) *Jämställdhets arbetets teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur
- Nikolajeva, M. (2000) *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur
- Nikolajeva, M. (2004) *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur
- Olofsson, B. (2007) *Modiga prinsessor och ömsinta killar: genusmedveten pedagogik i praktiken*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Rithander, S. (1991) *Flickor och pojkar i förskolan – hjälpfröknar och rebeller*. Solna: Almqvist & Wiksell.
- Svaleryd, K. (2002) *Genuspedagogik: en tanke- och handlingsbok för arbete med barn och unga*. Stockholm: Liber
- Stukat, S (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Thomassen, M. (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofin*. Malmö: Gleerups utbildning

Wahlström, K. (2003) *Flickor, pojkar och pedagoger: jämställdhetspedagogik i praktiken*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio (UR)

SOU 2006:75 (2006) *Jämställd förskola – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Edita Sverige AB.

Nättexter

Ahmed, M. (2011) *Genusframställning i barnböcker: Analys av sju barnböcker*.

Bodén, E. & Hammer, S. (2008) *Genusstruktur i barnböcker för förskolebarn*.

Olsson, M. (2009) ”*Pojkar kan också tycka om rosa*”: om barnböckers förmedlande av genus och barns uppfattningar om pojkar och flickor.

Skolverket. *Lpfö 98, reviderad 2010* (elektronisk) Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Tryckt källlitteratur

A

Adbåge, Emma (2004) *Hämta Joel*. Stockholm: Eriksson & Lindgren

Allen, Pamela (ny utg. 2003) *Vem sänkte båten?* Stockholm: En bok för alla

Anrell, Lasse & Lepp, Mati (2001) *Rock-Jimmy*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Arrhenius, Peter & P. Arrhenius, Ingela (2008) *Elvis nya lillebror går inte att stänga av*. Stockholm : Tiden

Arro, Lena & Kruusval, Catarina (1991) *MÅSAR och MAMELUCKER!* Stockholm: Rabén & Sjögren

B

Beckman, Kaj & Per (2004, originalupplaga från 1969) *Lisen kan inte sova*. Stockholm: En bok för alla.

Bergström, Eva & Samuelsson, Annika (2005) *Snurran och fjärrkontrollen*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Bergström, Gunilla (2006) *Aja baja, Alfons Åberg*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Bergström, Eva & Samuelsson, Annika (2008) *Snurran hjälper polisen*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Bergström, Gunilla (2009, originalupplaga 1985) *Alfons och Milla*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Bergström, Gunilla (2007, upplaga 3) *Alfons och odjuret*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Bergström, Gunilla (2006, upplaga 4) *God natt Alfons Åberg*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Bergström, Gunilla (2002) *Hur långt når Alfons?* Stockholm: Rabén & Sjögren

Bergström, Gunilla (2006, upplaga 4) *Lycklige Alfons Åberg*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Bergström, Gunilla (1998) *Osynligt med Alfons*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Bergström, Gunilla (1993, upplaga 2) *Raska på, Alfons Åberg*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Bergström, Gunilla (1995, upplaga 2) *Vad sa pappa Åberg?* Stockholm: Rabén & Sjögren

Bosson Rydell, Marie & Wadman, Eva-Marie (2006) *Vilda säger NEJ!* Malmö : Gleerup i samarbete med World childhood foundation och BUP Vasa

D

Dahl, Christer & Garioni, Nicoletta (2000) *Ville vara varg*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Daly, Niki (2002) *Kwela Jamela Afrikas drottning*. Stockholm: En bok för alla.

Davidsson, Cecilia & Davidsson Noppelberg, Helena (1998) *Tilda i toppen*. Stockholm: Alfabet.

Disney, Walt (1986) *Snövits jul*. Malmö: Richer.

Donaldson, Julia & Scheffer, Axel (Svensk text av .Lennart Hellsing) (2001, ny utg.) *Gruffalon*. Stockholm: Alfabet.

E

Engström, Bengt Olof & Anne-Marie (1971) *Lek med toner, bildbok*. Stockholm: AW läromedel.

Eastman, P. D (2004, ny utg.) *Flaxa med vingarna*. Stockholm: Bonnier Carlsen

F

Funck, Eva (1996) *Hönapöna i det gröna*. Stockholm: Bonnier Carlsen

G

Geffenblad, Lotta (2005) *Astons stenar*. Stockholm: Bonnier Carlsen

H

Hansson, Gunilla & Torudd, Cecilia (1994) *Olivias nya klänning*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Havukainen, Aino & Toivonen, Sami (2008) *Sixten och Blixtens skruvade sovbox*. Stockholm: Tiden

Heine, Helme (1980) *Tant Makaron, farbror Lugn-och-ro och herr Klok: en bilderbok*. Malmö: Bergh, cop.

Herrlin, Eva (1992) *Millan och Sara på utflykt*. Stockholm: Barnens trafikklubb, Nationalfören. för trafiksäkerhetens främjande

Herrlin, Eva (1993) *Millan åker till stan*. Stockholm: Barnens trafikklubb, Nationalfören. för trafiksäkerhetens främjande

Holzwarth, Werner & Erlbruch, Wolf (1995) *Det var det fräckaste!* Stockholm: Bergh

Hörling, Anna & Wirsén, Stina (1997) *Siffror och nuffror*. Stockholm: Rabén & Sjögren

I

Ingelman-Sundberg, Catharina & Hellmark, Solveig (1991) *Den svarta ejderungen*. Stockholm: Norstedt

J

Jaensson, Håkan & Norlin, Arne (1984) *Nusse-kudden*. Stockholm: Alfabet

Janus Hertz, Grete & Leo-Hongell, Veronica (1971) *Lisas och Lenas födelsedag*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Johansson, George & Bengtsson, Anna (1995) *Fredrik Matsson vinner en vän*. Stockholm: Alfabet

K

Kallenberg, Lena & Forslind, Ann (1998) *Pojken och kråkan*. Stockholm: Alfabet

Kitamura, Satoshi (1995) *Ulljakten – en detektivhistoria*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Krantz, Leif & Löfgren, Ulf (1984, 3 revid. uppl.) *Barnen i djungeln*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Kruusval, Catarina (2007, ny utg.) *Egon och rävingen*. Stockholm: En bok för alla

Kruusval, Catarina (1994) *Ellen*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Kruusval, Catarina (2006) *Ellens Äppelträd*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Kruusval, Catarina (2004) *Ellens visor och ramsor*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Kruusval, Catarina (2010, 2 uppl.) *Fia och djuren*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Kruusval, Catarina (2008) *Fia och djuren: ALLA SKA VARA MED!* Stockholm: Eriksson & Lindgren
Kruusval, Catarina (2009) *Fia och djuren går till sjöss*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Kruusval, Catarina (2007) *Fia och djuren på dagis*. Stockholm: Eriksson & Lindgren
Kruusval, Catarina (1995) *Sagan om eken och den vresiga gumman*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Kulot, Daniela (2006) *Krokodilen och giraffen – vilket kärlekspar!* Stockholm: Bonnier Carlsen

L

Landström, Olof & Lena (2004) *Fyra hönor och en tupp*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Landström, Olof & Lena (1990) *Nisses nya mössa*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindenbaum, Pija (2007) *Kenta och barbisarna*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindenbaum, Pija (2007 ny utg.) *Else-Marie och småpapporna*. Stockholm: Bonnier Carlsen
Lindenbaum, Pija (2007, 3. uppl.) *Gittan och fårskallarna*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindenbaum, Pija (2006) *Lill-Zlatan och morbror raring*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindgren, Astrid (1966) *Barnens dag i Bullerbyn*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindgren, Astrid (1994) *I skymningslandet*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindgren, Astrid (2002, 2. uppl.) *Spelar min lind sjunger min näktergal*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindgren, Astrid (2009, 6. uppl.) *Visst kan Lotta cykla*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindgren, Barbro & Eriksson, Eva (1994) *Max blöja*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindgren, Barbro & Eriksson, Eva (1986) *Max potta*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Lindgren, Barbro (1998) *Per och Pompe*. Stockholm: Eriksson & Lindgren
Lundberg, Sara (2009) *Vita streck*. Stockholm: Alfabeta
Löfgren, Ulf (2009, ny utg.) *Ludde och vagnen*. Bromma: Opal
Lööf, Jan (2010) *Sagan om det röda äpplet*. Stockholm: Bonnier Carlsen

M

Magnusson, Ann-Christine & Lesse, Lovisa (2011, ny utg.) *Här kommer uppfinnarJohanna!*
Linköping: OLIKA
Mazetti, Katarina & Lindhgren, Maria (1998) *Hungriga handväskan*.
Miller, Moira & Duchar, Ian (1989) *Måndraken*. Stockholm: Carlsen/if

Murray Brodin, Kristina (2009) *Maskerad*. Stockholm: Vombat

N

Nilsson, Ulf, Nilsson, Kristin & Tollerup-Grkovic, Mimmi (1998) *Bara en plump?*
Stockholm: Bonnier Carlsen

Nordqvist, Sven (1992) *Pettson tältar*. Bromma: Opal

Nordqvist, Sven (1986) *Rävjakten*. Bromma: Opal

Nordqvist, Sven (1996) *Tuppens minut*. Bromma: Opal

Norlin, Arne & Burman, Jonas (1999, 2. uppl.) *Halvan – Här kommer ambulansen*.
Stockholm: Rabén & Sjögren

Norlin, Arne & Burman, Jonas (1997, 2. uppl.) *Halvan – Här kommer brandbilen*.
Stockholm: Rabén & Sjögren

Norlin, Arne & Burman, Jonas (2004) *Halvan – Här kommer bussen*. Stockholm: Rabén &
Sjögren

Norlin, Arne & Burman, Jonas (2001) *Halvan – Här kommer flygplanet*. Stockholm: Rabén &
Sjögren

Norlin, Arne & Burman, Jonas (2005) *Halvan – Här kommer polisbåten*. Stockholm: Rabén
& Sjögren

Norlin, Arne & Burman, Jonas (2003) *Halvan – Här kommer sopbilen*. Stockholm: Rabén &
Sjögren

Norlin, Arne & Burman, Jonas (2001) *Stora boken om Halvan*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Nygren, Tord (1993) *Sune tar semester*. Bromma Opal

Nyman, Karin & Nygren, Tord (1998) *Jag kan laga alla bilar*. Stockholm: Rabén & Sjögren

O

Olofsson, Helena (1999) *Lene Lysmask*. Stockholm: Alfabeta

Olsson, Sören, Jacobsson, Anders & Karlén, Per José (2008) *Giraffen Staffan*. Stockholm:
Rabén & Sjögren

Olsson, Sören, Jacobsson, Anders & Lindén, Eva (2005) *Håkan Bråkan och tjockskallarna*.
Stockholm: Rabén & Sjögren

Olsson, Sören, Jacobsson, Anders & Lindén, Eva (2000) *Håkan Bråkan och den spökiga
källaren*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Olsson Anderberg, Lotta & Jönsson, Maria (2000) *Pirater och prinsessor*. Stockholm:
Bonnier Carlsen

P

- Peterson, Hans & Löfgren, Ulf (1988) *Prins Jan är försvunnen*. Stockholm: AWE/Geber
Porter, Sue (1989) *Potatisen*. Malmö: Richer

R

- Rey, H.A (2006, ny utg.) *Cirkus i stan*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Rey, Margret & H.A (1998, 3. uppl.) *Kringel*. Stockholm: Bonnier Carlsen
Rey, Margret & H.A (1999) *Nicke Nyfiken hittar hundvalpar*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Rey, Margret & H.A (1990, 3. uppl.) *Nicke Nyfiken på sjukhus*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Ribbing, Anna & Eriksson, Amanda (2007) *Boken om boken*. Stockholm: Eriksson & Lindgren
Ribrant, Katarina (1973) *Vad händer när man spolar?* Stockholm: Saga
Rubin Dranger, Johanna (2009) *Nell leker inne*. Stockholm: Rabén & Sjögren

S

- Salmson, Karin & Göthner, Emma (2008) *Vovven Moa går på toa*. Billeberga: Vilda
Sandberg, Inger & Lasse (1983) *Hjälpa till, sa Pulvret*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Sandberg, Inger & Lasse (1977) *Lilla spöket Laban får en lillasyster*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Sandberg, Inger & Lasse (2002, 4. uppl.) *Var är lilla Annas hund?* Stockholm: Rabén & Sjögren
Sandberg, Inger & Lasse (1996) *Lilla Anna – Kom och hjälp!* Stockholm: Rabén & Sjögren
Schmidt, Friedel (1982) *Lill-Klas och Stor-Klas*. Stockholm: AWE/Geber
Stark, Ulf (2009) *Amos och Soma: sagan om den stora kärleken*. Stockholm: Rabén & Sjögren
Stark, Ulf & Eriksson, Eva (2007, ny utg.) *När pappa visade mig världsalltet*. Stockholm: Bonnier Carlsen
Stark, Ulf & Lepp, Mati (2001) *Storebrorsan*. Stockholm: Bonnier Carlsen
Stark, Ulf & Wirsén, Stina (2007) *En stjärna vid namn Ajax*. Stockholm: Bonnier Carlsen
Stenberg, Birgitta & Lepp, Mati (2003) *Billy får besök*. Stockholm: Bonnier Carlsen
Stenberg, Birgitta & Lepp, Mati (1992) *Billy och arga Lotta*. Stockholm: Carlsen/if
Stenberg, Birgitta & Lepp, Mati (2007) *Billy och den mystiska katten*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Stenberg, Birgitta & Lepp, Mati (1996) *Billy och den nya flickan*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Stenberg, Birgitta & Lepp, Mati (2000) *Billy och grisarna*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Stenberg, Birgitta & Lepp, Mati (2001) *Billy och Lotta på rymmen*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Strömstedt, Margareta & Åhlin, Per (1993) *Lille morfar*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Sundvall, Viveca & Erkiison, Eva (1990) *Mimmi får en farfar*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Sundvall, Viveca & Kruusval, Catarina (1992) *Den putslustige pappan*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Susso, Eva & Höglund, Anna (1995) *Rita*. Stockholm: Alfabeta

T

Tidholm, Anna-Clara (2000) *Lilla grodan*. Stockholm: Alfabeta

Tison, Annette & Talus, Taylor (1977) *Barbapapa*. Sundbyberg: Semic

U

Uddling, Eva & Kvarnström, Gunilla (2002) *Bo här och bo där*. Stockholm: Rabén & Sjögren

V

Velthuijs, Max (1993) *Grodan och främlingen*. Stockholm: Bergh

Velthuijs, Max (1991) *Grodan och fågelsången*. Stockholm: Bergh

Von Zweigbergk, Helena (1999) *Pojken på jobbet*. Stockholm: Bonnier Carlsen

W

Waddell, Martin (1990) *Emma*. Malmö: Richer

Wennergren, Anna (2007) *Sus och Dus gör en utflykt*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Widerberg, Siv (2009) *Förskolan Rävlyan Kolla!* Stockholm: Rabén & Sjögren

Wieslander, Jujja & Tomas (1995) *Mamma Mu bygger koja*. Stockholm: Natur och kultur

Wieslander, Jujja & Tomas (2009, 2:a uppl.) *Mamma Mu gungar*. Stockholm: Natur och kultur

Wieslander, Jujja & Tomas (2010, 2:a uppl.) *Mamma Mu städar*. Stockholm: Natur och kultur

Wieslander, Jujja & Tomas (1994) *Mamma Mu åker bobb*. Stockholm: Natur och kultur

Wieslander, Jujja & Tomas (2003) *Mamma Mu åker rutschkana*. Stockholm: Natur och kultur

Wildsmith, Brian (1979) *Vad månen såg*. Malmö: Bergh

Wolde, Gunilla (1998, 3:e uppl.) *Totte klär ut sig*. Stockholm: Natur och kultur

Z

Zetterberg Struwe, Hanna (2008) *Nejlika och lilla lilla syster*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Ä

Ängkvist, Olle (1984) *Skrytmorfar seglar*. Stockholm: Rabén & Sjögren